

прийнято низку нормативних актів щодо виробництва екологічно чистих продуктів харчування. Наприклад, Регламентом № 880/92 врегульоване питання щодо системи надання екологічних товарних етикеток екологічно чистій продукції для держав-членів ЄС, оскільки громадськість заінтересована в одержанні інформації про вплив виробництва на екологію.

У США Міністерство сільського господарства в 1979 р. ухвалило рішення про фінансування наукових досліджень, пов'язаних з оцінкою ефективності органічного виробництва. Як наслідок в 1985 р. у США було прийнято закон «Про продовольчу безпеку», що став складовою американської сільськогосподарської і продовольчої політики. Курс на підтримання органічного сільського господарства в цій країні став виправданим. Товаровиробники майже не зменшили обсяги виробництва, зберегли ефективність ферм, а держава одержала додаткові важелі виробництва, поповнення ринку високоякісним і цінним продовольством[4].

У США Федеральна комісія з торгівлі і Бюро охорони довкілля надають сертифікованим приватним підприємствам екологічні товарні етикетки. Тому основним завданням останніх є збільшення обсягів продажу екологічно безпечних для здоров'я людини продуктів харчування.

Викладене дозволяє дійти висновку про те, що в економічно розвинутих країнах очевидною стає тенденція до розвитку екологічного сільського господарства.

На жаль, в Україні не враховуються перспективи створення і ведення екологічного сільського господарства. Тому в цьому наша держава істотно відстає від США і країн Західної Європи. Йдеться про те, щоб все сільське господарство перевести на наведену вище систему господарювання. Оскільки це потребує значних капіталовкладень, то застосування в сільському господарстві такої моделі господарювання слід здійснити поступово, як в окремих його галузях, так і в окремих регіонах країни. А законодавець має створити належну правову основу. Перші кроки в цьому вже зроблено.

Так, ст. 11 Закону України від 15 грудня 1993 р. «Про насіння»[5] було присвячено закритим районам насінництва, де з ме-

тою створення сприятливих фітосанітарних і технологічних умов для вирощування високоякісного насіння окремих сільськогосподарських культур Міністерство аграрної політики України за погодженням з місцевими органами державної виконавчої влади організує закриті райони, на території яких встановлюється відповідний режим вирощування цих культур у господарствах різних форм власності. Оскільки цей Закон втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону України від 26 грудня 2002 р. «Про насіння і садивний матеріал»[6], а в останньому не були закріплені положення щодо закритих районів насінництва, то цей Закон необхідно доповнити положенням щодо організації закритих районів насінництва, де передбачався б режим вирощування зернових, технічних та інших культур.

Видається, що більш перспективним напрямом створення належної правової бази розвитку екологічного сільського господарства в нашій країні було б прийняття Кабінетом Міністрів України постанови «Про концепцію розвитку екологічного аграрного виробництва» або Верховною Радою України закону «Про екологічне сільське господарство в окремих регіонах (районах) України». В цих актах мають бути закріплені положення щодо додержання єдиних стандартів на сільськогосподарську продукцію і продовольство, стандартних правил торгівлі ними, технологій вирощування, а також створення міжнародних структур по збуту продукції і продовольства, спільних підприємств по експлуатації сільськогосподарської техніки і устаткування, міжнаціонального оптового продовольчого ринку і системи консигнаційних складів тощо.

Прийняття даних нормативних актів дозволило б більш активно розвивати екологічне сільське господарство і, що дуже важливо, як найкраще пристосуватися до нових відносин між Україною і Західною Європою на шляху до вступу в інтеграційні міжнародні структури, поступово уніфікувати торговельне, санітарне, ветеринарне, митне, фінансове, інвестиційне, банківське законодавство, що визначатиме Україну в майбутньому як учасницю спільного аграрного ринку.

Використана література:

1. М у р а в й о в В. Особливий характер правової системи Європейського Союзу // Підприємство, господарство і право. — 2002. — № 8. — С. 86.
2. Б ы с т р о в Г. Е. Правовые проблемы земельной и аграрной реформ в зарубежных странах. Теория, практика, итоги, перспективы. — Минск, 2001. — С. 9.
3. Див.: Б а л ь е с т е р о Э р н а н д е с Л. М. Так называемое экологическое хозяйство (ЭСХ) как альтернатива для европейского потребителя / Правовые проблемы земельной и аграрной реформы в странах Центральной и Восточной Европы, России, Беларуси, Украины и других стран СНГ, государств Балтии. — Минск, 1999. — С. 79-80.
4. Г у с а к о в В. Г. Альтернативное сельскохозяйственное производство / Структура колхоза, кооператива и акционерного общества на пути в XXI век. Материалы международного семинара. — Минск, 1999. — С. 31-32.
5. Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 12. — Ст. 5.
6. Голос України. — 2003. — 28 січ.

Організаційно-правові аспекти формування системи матеріально-технічного забезпечення АПК

Г.КОРНІЄНКО

(Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого)

При здійсненні аграрної реформи в Україні, важливими складовими якої є реформування земельних і майнових відносин та форм господарювання, особливе місце належить питанням матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва та організації використання технічних засобів сільськогосподарськими товаровиробниками всіх форм власності.

Матеріально-технічне забезпечення, як життєво важлива сфера сільського господарства, завжди перебувало у центрі уваги держави. Багатолітня практика свідчить, що з допомогою добре налагодженого матеріально-технічного забезпечення системи АПК відбувається інтенсифікація та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зменшується собівартість продукції, підвищуються врожаї.

У процесі історичного розвитку держави матеріально-технічне забезпечення сільського господарства розвивалося та змінювалося, відповідно змінювалося чинне законодавство у даній сфері регулювання суспільних відносин.

Так, у перші роки Радянської влади основною формою забезпечення бідняць-

ких господарств, комун та радгоспів була передача їм техніки безкоштовно та на пільгових умовах. У 20-ті роки забезпечення сільського господарства було покладено на Наркомзем СРСР, у його складі перебували торговельно-забезпечувальні організації. У період колективізації сільського господарства згідно з постановою Ради Праці та Оборони СРСР від 5 червня 1929 р. «Про організацію машинно-тракторних станцій» були створені спеціалізовані підприємства для обслуговування колгоспів (машинно-тракторні станції — МТС). Саме на них було покладено матеріально-технічне забезпечення. Згідно з Законом від 31 березня 1958 р. «Про подальший розвиток колгоспного ладу та реорганізацію машинно-тракторних станцій» МТС були перетворені у ремонтно-технічні станції, які повинні були забезпечувати ремонт, технічне обслуговування та продаж техніки сільськогосподарським підприємствам [1, 27].

На початку 60-х років виявилось, що існуючий порядок централізованого розподілу сільськогосподарської техніки через Міністерство сільського господарства себе не виправдовує. Отже, постала проблема щодо реформування існуючої систе-

ми матеріально-технічного забезпечення сільського господарства. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 20 лютого 1961 р. було створене Всесоюзне об'єднання Ради Міністрів СРСР на правах Державного комітету Ради Міністрів СРСР з продажу сільськогосподарської техніки, запчастин, мінеральних добрив та інших матеріально-технічних засобів, а також організації ремонту та використання машин у колгоспах та радгоспах (Союзсільгосптехніка). Сільгоспідприємства щорічно в установлений термін подавали до відділення Сільгосптехніки заявки на потрібні матеріально-технічні засоби. Заявка складалася із економічно обґрунтованого переліку потрібних машин та матеріалів, а також обліку фінансових можливостей господарства. Згідно з поданими заявками об'єднання Союзсільгосптехніка складало зведене замовлення та передавало його у Держплан СРСР для виділення коштів і розміщення їх у промисловості. Такий порядок на той час створював необхідну базу для планування виробництва промислової продукції, що споживалася у сільському господарстві.

З метою удосконалення матеріально-технічного забезпечення сільгоспвиробників об'єднання Сільгосптехніка було перетворено у Державний комітет СРСР з виробничо-технічного забезпечення сільського господарства, який у свою чергу увійшов до новоствореного Держагропрому СРСР. Останній був центральним органом державного управління агропромисловим комплексом країни. Йому були надані права та повноваження у сфері планування, фінансування та забезпечення матеріально-технічними ресурсами агропромислового комплексу.

Наступна реорганізація управління АПК була запланована постановами Ради Міністрів СРСР від 5 квітня 1989 р. № 288 та № 289. В основу поклалися принципи чіткого розмежування функцій державного і господарського управління сільськогосподарськими підприємствами, передбачалися корінні зміни системи управління агропромисловим виробництвом від районного до республіканського рівня. Було визнано доцільним ліквідувати Держагропром СРСР та створити Державну комісію з продовольства та закупів. Радам Міністрів союзних республік було надано право самостійно

визначати організаційну структуру державного керівництва та господарського управління АПК на республіканському рівні. Матеріально-технічне забезпечення підприємств та організацій АПК покладалося на Держпостач СРСР. Надалі у 1991 р. було створено Міністерство сільського господарства та продовольства СРСР.

За роки існування Радянського Союзу простежуються принципи державного планування, регулювання та керівництва системою матеріально-технічного забезпечення АПК.

До 1991 р. існувала правова система, яка забезпечувала функціонування планової економіки, державного сектора промисловості, колгоспно-радгоспного ладу в сільському господарстві, виключно державної власності на землю. Верховна Рада України 24 серпня 1991 р. прийняла Акт проголошення незалежності України. З того часу в Україні започаткована своя правова система.

На початковому етапі (1991—1993 рр.) держава «відпустила» у вільне існування систему матеріально-технічного забезпечення та послуг, не прив'язуючи до будь-яких планів, що породило стихію, диспропорцію, дефіцит та інші негативні явища в аграрній і інших сферах економіки. Крім того, подібна лібералізація призвела до розвитку руйнівних процесів у самій системі постачання та промислових сферах АПК, які виробляли матеріально-технічні засоби для сільського господарства. Причиною цього були відсутність необхідної правової бази, непідготовленість до такого різкого переходу, як виробництва, так і його кадрового забезпечення.

Мала місце також недооцінка сільського господарства як провідної галузі в економіці країни. Великі сподівання на те, що ринок розставить все на своїй місці, за такий невеликий проміжок часу, не виправдалися. Агропромисловий комплекс, який в 1990 р. виробляв 40% валового суспільного продукту, опинився за межею розвитку ринкової економіки.

Криза в аграрному секторі економіки породила кризу в системі матеріально-технічного забезпечення. За якихось два-три роки добре налагоджена система розпалася, а економічні взаємозв'язки із сільськими товаровиробниками почали

втрачатися або набувати нових форм і не завжди вдалих. Поряд з цим розвинулися підприємницькі комерційні структури, іноземні постачальницькі фірми, які, з одного боку, наповнили внутрішній ринок матеріально-технічними засобами, а з другого — зумовили виникнення проблем, які загострилися і вимагали додаткових урядових рішень, котрі не завжди приймалися своєчасно. На ринках України з'явилася значна кількість техніки іноземного виробництва. Однак для більшості сільськогосподарських підприємств придбати ці технічні засоби, навіть на умовах кредиту, практично було неможливо, що пояснювалося їх високою ціною і низькою купівельною спроможністю підприємств АПК. Забезпечення запчастинами та іншими матеріалами, необхідними для належного функціонування цієї техніки, фактично було відсутнє.

Лізинг, як форма інвестицій в АПК, став одним із шляхів позитивного вирішення цієї проблеми для вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника. Підприємства агропромислового сектора отримали техніку в розстрочку з оплатою протягом 5—7 років. На цей строк майно перебувало на балансі лізингової компанії, завдяки чому аграрники не сплачували податок на нього. До 1997 р. було створено більше ста лізингових компаній різних форм власності. У 1997 р. прийнято Закон України «Про лізинг». Держава впроваджувала лізингові відносини для підприємств аграрного сектора через створення державних структур типу Державного лізингового фонду, метою якого стало технічне переоснащення галузі сільського господарства. Але масові неплатежі недобросовісних лізингоотримувачів і недостатнє бюджетне фінансування та кредитування не дали змоги повноцінно функціонувати цим компаніям.

Нормативні акти, прийняті на початку і в середині 90-х років, практично себе вичерпали. Незважаючи на те, що держава вклала в АПК близько 4,7 мільярда гривень, триста мільйонів гривень було виділено через лізинг сільськогосподарській техніці, списано і реструктуризовано борги господарств, введено в дію Закон «Про фіксований сільськогосподарський податок», позитивних економічних ре-

зультатів це не дало [2, 2]. Таким чином, механізми господарювання, які діяли в АПК, себе не виправдали.

Сільськогосподарські підприємства, засновані на колективній власності, виявилися нездатними працювати в нових ринкових умовах, а приватні власники, навпаки, довели свою спроможність господарювати у таких умовах. Відповідно до ситуації, що склалася, Президент України Указом від 3 грудня 1999 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» передбачив заходи, спрямовані на відродження у селянина почуття власника, створення ефективних структур господарювання. На базі колишніх колективних сільськогосподарських підприємств (КСП) з'явилися господарства, засновані на приватній власності. Згідно з цим Указом у Харківській області було реформовано всі 440 КСП і на їх базі створено 575 формувань ринкового типу, у тому числі: 208 приватних підприємств; 240 товариств з обмеженою відповідальністю; 72 сільськогосподарських кооперативи; 20 акціонерних товариств; 18 селянських (фермерських) господарств; 17 формувань ринкового типу. Але подальший розвиток цих нових форм господарювання на землі гальмує низький рівень матеріально-технічного забезпечення сільгоспвиробників.

Обстеження та інвентаризація виробничого потенціалу окремих сільськогосподарських підприємств свідчать, що знос основних засобів у частині різних будівель та споруд сільськогосподарського призначення становить 50—80%, машин та обладнання — 60—70%. Це дає привід до висновку про те, що використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств без ревноційних заходів ще протягом 2—3 років призведе до її повного руйнування. Парк тракторів, збиральних комбайнів та вантажних автомобілів постійно зменшується і практично не поповнюється. Більше половини його відпрацювало свій амортизаційний строк. Внаслідок цього щорічні витрати на ремонт та технічне обслуговування становлять 70% від суми коштів, які виділялися на придбання нової техніки, де 20% машин простоє з технічних причин [6, 364].

Отже, нагальним завданням є вирішення проблеми належного правового регулювання відносин у сфері матеріально-технічного забезпечення сільгоспвиробників, їх пільгового кредитування, налагодження виробництва сільськогосподарської техніки, в тому числі міні-техніки, яка вкрай необхідна для фермерських та приватних господарств.

Проаналізувавши минулий досвід виводу системи матеріально-технічного забезпечення АПК із кризи та стан цих відносин на теперішній час, фахівці не випадково згадали про МТС. У 2000 р. товаровиробників АПК вже обслуговували понад 900 машинно-технологічних станцій і механізованих загонів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10 грудня 1998 р. № 1953 «Про забезпечення сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними та фінансовими ресурсами» [5] Міністерство аграрної політики разом із місцевими адміністраціями за активної підтримки Уряду створює мережу державних сільськогосподарських машинно-технологічних станцій. Комплектація державних МТС здійснюється вітчизняною технікою через лізинговий фонд, а також технікою, закупленою за рахунок іноземних кредитів під гарантію Кабінету Міністрів України. Проте і в теперішній час своєчасні розрахунки за неї здійснюються не завжди, отже, і ці відносини потребують належного правового регулювання. Не дивлячись на вище вказані правові та інші неузгоджені практика господарювання свідчить, що досвід МТС виявився вдалим, техніка прийшла на село і використовується значно раціональніше. За рахунок організаційних чинників (створення ремонтних бригад, концентрація автопарку, централізоване забезпечення паливом, мобільність техніки, ремонт і дрібний сервіс у польових умовах) продуктивність техніки подвоюється, а отже, і знижується собівартість обробітку гектара [3, 24].

У Харківській області створені МТС укомплектовані тракторами ХТЗ. Щодо обробітку землі сільськогосподарським підприємствам вигідніше вдаватися до послуг таких станцій, оскільки сучасні трактори ХТЗ у своїх показниках не поступаються закордонним аналогам. А та-

кож, окрім цього, є можливість забезпечити товаровиробників запчастинами та сервісним обслуговуванням, яке здійснює завод ХТЗ. Розцінки за послуги, надані цими МТС, набагато нижчі ніж у підприємствах, які працюють з імпортною технікою.

Згідно з Указом Президента від 23 лютого 2001 р. «Про додаткові заходи щодо подальшого розвитку лізингу в аграрному секторі економіки» [4] було створено Національну акціонерну компанію «Ук-рагролізинг» для надання сільськогосподарським підприємствам усіх форм власності послуг, пов'язаних з виконанням механізованих сільськогосподарських робіт, організацією використання сільськогосподарської техніки на умовах оренди, технічного обслуговування цієї техніки, впровадженням прогресивних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції.

На даному етапі держава сприяє аграріям у придбанні нової вітчизняної техніки у формі компенсації 30% її вартості з коштів державного бюджету. Підприємства, які не мають заборгованості по лізинговим розрахункам за імпортовану техніку, придбану під гарантії уряду, можуть отримати таку компенсацію. У держбюджеті 2003 р. для підтримки сільськогосподарства передбачено 1,2 млрд. грн. За оцінкою уряду на технічне переоснащення села на той же рік знадобиться мінімум 4 млрд. грн. Для цього пропонується взяти кредит Всесвітнього банку в сумі 1,5 млрд. грн. на 15 років під 6% річних [7, 7]. У даній ситуації важливо, щоб ці кошти були спрямовані за призначенням: у вітчизняне сільгоспмашинобудування та у технічне переоснащення сільгоспідприємств, які цього потребують і взмозі розрахуватися за надану технічну підтримку.

На мій погляд, потрібно прийняти програму матеріально-технічного забезпечення товаровиробників АПК, яка б закріпила усі можливі організаційно-правові механізми і форми регулювання відносин у цій сфері, а також ліквідувала правові прогалини у врегулюванні питань пільгового кредитування, розвитку лізингових відносин, створенні спеціалізованих МТС, укомплектованих вітчизняною технікою.

Використана література:

1. В е д е н и н Н. Правовое регулирование производственно-технического обеспечения сельского хозяйства. — М., 1988. — С. 27.
2. Г л а д і й М. Указ в интересах селян // Урядовий кур'єр. — 1999. — 11 груд. — С. 2.
3. М а л и н о в с ь к и й Б. Машинно-тракторна станція як бізнес // Галицькі контракти. — 1999. — № 6. — С. 23—26.
4. Про додаткові заходи щодо подальшого розвитку лізингу в аграрному секторі економіки: Указ Президента від 23 лютого 2001 р. // Урядовий кур'єр. — 2001. — 1 берез. — С. 4.
5. Про забезпечення сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними та фінансовими ресурсами: Постанова КМУ від 10 грудня 1998 р. № 1953 // Офіційний вісник України. — 1998. — № 50. — С. 16 — 19.
6. Сучасна аграрна політика України проблеми становлення / За ред. Саблука П.Т., Юрчишина В.В., — К., 1996. — С. 365.
7. Ф и щ у к О. Результати аграрної реформи: крестьяне ждуть Столыпина // Бизнес — 2003. — 20 янв. — С. 7.

Вийшла друком

монографія доктора юридичних наук,
кандидата філософських наук, доктора політичних наук,
професора, заслуженого діяча науки і техніки України

В.С.ЖУРАВСЬКОГО

«ВИЩА ОСВІТА ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
І КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ».

— К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — 416 с.

У монографії аналізуються актуальні проблеми розвитку вищої освіти в Україні, висвітлюється роль освіти в державотворенні та розвитку культури. Велика увага приділяється питанням адаптації вищої освіти до викликів глобалізації та інформаційного суспільства. Автор аналізує тенденції розвитку вищої освіти, основні суперечності та шляхи їх подолання у сучасному українському суспільстві. Досліджуються роль педагога-вчителя, інформаційних технологій навчання, культури та соціальної роботи у вихованні студентської молоді.

Розрахована на викладачів та студентів вищих навчальних закладів.